

Saulius STUMBRA
Stanislava JARECKAITĖ

Klaipėdos universitetas

Katalikiškojo religingumo ugdymas(is) ankstyvojoje jaunystėje liaudiškojo pamaldumo muzikine raiška

Šiuo tyrimu siekiama atskleisti, jog katalikiškojo religingumo ugdymas(is) ankstyvojoje jaunystėje aktualizuojamas gimnazijos III klasėje į tikybos ir muzikos dalykų pamokas integravus modulį „Katalikų liaudiškasis pamaldumas“ ir sustiprinus mokinių muzikinę raišką. Straipsnyje pateikiamos problemos tyrimo teorinės-metodologinės prielaidos, aptariami 2010–2011 m. m. Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijoje vykdyto pedagoginio eksperimento duomenys, atskleidžiantys tiriamųjų katalikiškojo religingumo ugdymo(si) liaudiškojo pamaldumo muzikine raiška (giesmė, giedojimu) pokyčių tendencijas. Tyrime dalyvavo 25 šios gimnazijos III klasės mokiniai (12 merginų ir 13 vaikinių). Tyrimo metodai: anketavimas, rašinys, statistinė bei fenomenologinė duomenų analizė, sisteminimas, apibendrinimas.

This research aims to reveal that Catholic religious education in early youth is actualized in gymnasium III grade by the integration of the module of Catholic religious popular piety and strengthening students' musical expression. The article presents some of the major problems of this research and its theoretical-methodological assumptions. The experiment done in 2010–2011 in Klaipėda Žemynos gymnasium and its data are discussed, revealing Catholic religious education expression through popular piety music (song, singing) and its changes in trends. The study involved 25 students of gymnasium III grade (12 girls and 13 boys). Methods of research: questionnaires, essays, statistical and phenomenological data analysis, systematization, generalization.

Įvadas

Muzikos ir religijos glaudžius ryšius atspindi įvairių epochų filosofų, teologų, psichologų, edukologų, muzikologų darbai¹. Šių sričių sąsajas liudija ir religinės muzikos² kūrinių, sukurtų nuo pat seniausių laikų iki mūsų dienų, gausa. Jie aprėpia muzikinį palikimą nuo tradicinio giedojimo iki kompozitorių sukurtų sudėtingiausių muzikos šedevrų (psalmės, himnai, grigališkasis choralas, įvairios giesmės, motetai, liturginė drama, mišios, kantatos, oratorijos ir kt.).

Muzikos, giedojimo esmė ir reikšmingumas atsispindi Šventajame Rašte³, tai pabrėžia Bažnyčios tėvai, popiežiai, Vatikano II Susirinkimo ir posusirinkiminiai dokumentai.

Bene plačiausiai muzikos ir religijos santykio klausimus savo teoriniuose darbuose šiandien plėtoja Benediktas XVI. Svarbią vietą muzika, giedojimas užima ir katalikų liaudiškajame pamaldume⁴. Katalikų liaudiškasis pamaldumas yra istoriškai susiformavusi, Lietuvoje ir kituose katalikiškuose kraštuose paplitusi katalikiškojo religingumo raiškos bei Dievo garbinimo aktyvi forma. Kryžiaus keliai, rožinis (Švč. M. Marijos ir Švč. Jėzaus Vardo), Žemaičių Kalvarijos kalnai, Graudūs verksmai, Švč. M. Marijos valandos, gegužinės, birželinės pamaldos, šermenų apeigos, mirusiųjų minėjimai, kasdienės maldos – tai pagrindinės katalikų liaudiškojo pamaldumo Lietuvoje praktikos, aprėpiančios ir muzikinę-giedotinę religinės bendruomenės raišką.

Ryškėja muzikos bei vokalinės raiškos – giesmės⁵, giedojimo – poveikio svarba dvasiniam ir religiniam asmenybės tobulėjimui. Atsiskleidžia ugdomoji religinės muzikos galia – muzikos kaip religingumo⁶ ugdymo(si) veiksnio, turinčio įtaką visuminiam (pažinimas, emocijos, valia) asmenybės religiniam tobulėjimui. Tai pasakytina ir apie liaudiškojo pamaldumo muzikinės raiškos ugdomąsias galimybes.

Religija, religingumas analizuojamas įvairių mokslų aspektais: filosofijos, teologijos, antropologijos, sociologijos, psichologijos. Tai ir edukologijos mokslo problema. Aktuali problema – katalikiškojo religingumo ugdymas. Svarbu teoriniu ir praktiniu lygmenimis tirti, kaip ugdyti katalikiškąjį religingumą ankstyvojoje jaunystėje. Šis žmogaus amžiaus tarpsnis religingumo ugdymui itin svarbus. Šio amžiaus jaunuoliai yra „veiklūs subjektai, aktyvūs evangelizacijos dalyviai ir visuomenės atnaujinimo kūrėjai“⁷. „Daugelis jų jaučia stiprų ir audringą prasmės, solidarumo, socialinio įsipareigojimo, negana to, religinio patyrimo troškimą.“⁸ Ankstyvosios jaunystės tarpsnio svarbą asmenybės dvasiniam tobulėjimui akcentuoja Lietuvos mokslininkai⁹. Tai pabrėžia ir Benediktas XVI. Vertindamas dabartinę katalikiškųjų kraštų socialinę ir kultūrinę situaciją, jis išvelgia visuomenės, šeimos, mokyklos problemas, ypač atkreipia dėmesį į jaunimą ir ragina atnaujinti įsipareigojimą jam. Benediktas XVI pažymi: „Tai išskirtinė užduotis švietimui. Juk dabartinis jaunimas kartais painiais ir prieštariniais būdais siekia dvasingumu ir transcendentija rasti pusiausvyrą ir harmoniją gyvenime.“¹⁰ Taip pat nurodo išeitį: „Muzika asmens ugdymo(si) procese turi didelę reikšmę ir teigiamą poveikį, nes skatina individo raidą, dvasinį augimą <...>. Visuotinai pripažinta muzikos svarba formuojantis asmenybei, muzikos poveikis socialinei ir kultūrinei saviraiškai, kūrybingumui.“¹¹ Benediktas XVI teigia, jog muzika „gali atverti širdis ir protus dvasinėms dimensijoms, padėti atsigręžti į aukščiausiąjį Gėrį ir Grožį – pagrindinį Dievo šaltinį“¹². Ši tema plačiai aptariama ir kituose Benedikto XVI raštuose¹³.

Deja, mokslinių tyrinėjimų, aprėpiančių šią problematiką, stokojama. Visiškai nėra darbų, analizuojančių katalikiškojo religingumo ugdymą(si) ankstyvojoje jaunystėje liaudiškojo pamaldumo muzikine raiška. Svarbus turėtų būti bendrojo lavinimo mokyklos – gimnazijos – indėlis. Katalikiškojo religingumo ugdymo(si) ankstyvojoje jaunystėje diagnostinis tyrimas¹⁴ atskleidė žemą religingumo pažintinį, vertybinį-emocinį ir elgesio lygmenį šiuo aspektu.

Taigi iškyla mokslinė problema, kokios yra gimnazijos mokinių katalikiškojo religingumo ugdymo(si) liaudiškojo pamaldumo muzikine raiška galimybės.

Tyrimo objektas – gimnazijos III klasės mokinių katalikiškojo religingumo ugdymas liaudiškojo pamaldumo muzikine raiška.

Straipsnio tikslas – atskleisti gimnazijos III klasės mokinių katalikiškojo religingumo pokyčių ypatumus pedagoginio eksperimento metu, ugdant mokinius liaudiškojo pamaldumo muzikine raiška.

Uždaviniai:

1. Pristatyti teorines-metodologines katalikiškojo religingumo ugdymo(si) liaudiškojo pamaldumo muzikine raiška tyrimo prielaidas;

2. Aptarti tiriamųjų katalikiškojo religingumo pokyčių tendencijas pedagoginio eksperimento metu.

Tyrimo metodai: anketavimas, rašinys, statistinė bei fenomenologinė duomenų analizė, sisteminimas, apibendrinimas.

Tyrimas atliktas Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijoje. Tiriamieji – šios gimnazijos III klasės mokiniai.

1. Katalikiškojo religingumo ugdymo(si) liaudiškojo pamaldumo muzikine raiška tyrimo teorinės-metodologinės prielaidos

Tiriant gimnazijos mokinių katalikiškojo religingumo (toliau – KR) pokyčius pedagoginio eksperimento metu, remtasi dviem originaliais (straipsnio autorių parengtais) tyrimo teoriniais-empiriniais modeliais. Pirmasis – KR raiškos tyrimo teorinis-empirinis modelis – aprėpia jo turinio struktūrinius komponentus (kognityvųjį, emocinį, konatyvinį, identifikacinį, normatyvinį-vertinamąjį), vertinimo kriterijus ir empirinio tyrimo požymius¹⁵. Antrasis – muzikos įtakos KR ugdymui tyrimo teorinis-empirinis modelis¹⁶ – nužymi religinės muzikos funkcijas (pažintinę-percepcinę, teologinės saviraiškos, emocinę, estetinę, komunikacinę, dorovinę-moralinę) ir jas atitinkančius KR raiškos empirinius požymius.

Pedagoginiu eksperimentu siekta patvirtinti hipotezę, jog mokinių KR ugdymas tampa veiksmingesnis, gimnazijos III klasėje į tikybos ir muzikos dalykų pamokas integravus modulį „Katalikų liaudiškasis pamaldumas“ ir suaktyvinus katalikų liaudiškojo pamaldumo muzikinę raišką. Tyrimas vykdytas 2010–2011 m. m. Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijoje su eksperimentine grupe, sudaryta iš III klasių mokinių, pasirinkusių tikybos (dorinio ugdymo) bei muzikos (meninio ugdymo) mokomuosius dalykus ir sutikusių dalyvauti eksperimentinėje programoje. Tiriamųjų skaičius eksperimentinėje (toliau – E) grupėje – 25 mokiniai (12 merginų ir 13 vaikinių).

Eksperimentinio tyrimo objektas – gimnazijos III klasės mokinių KR ugdymas.

Tikslas – nustatyti tiriamųjų KR pokyčių ypatumus, taikant šiam tikslui sukurtą eksperimentinę programą „Katalikų liaudiškasis pamaldumas“.

Uždaviniai:

1. Patikrinti katalikų liaudiškojo pamaldumo muzikinės raiškos įtaką tiriamųjų KR;

2. Fiksuoti tiriamųjų KR ugdymo(si) pokyčius jo turinio struktūrinių komponentų (kognityviojo, emocinio, konatyvinio, identifikacinio, normatyvinio-vertinamojo) lygmenimis.

Pedagoginio eksperimento turinį sudarė:

1. Katalikų tikybos dalyko pamokos;
2. Muzikos dalyko pamokos;
3. Popamokinė veikla – muzikinis-literatūrinis projektas „Giesmė gyvenime, tikėjime“.

Tikybos ir muzikos pamokose bei popamokinėje veikloje taikomo modulio „Katalikų liaudiškasis pamaldumas“ tikslas, uždaviniai, turinys, metodai bei principai buvo orientuoti į apibrėžtą KR turinio struktūrą ir aprėpė liaudiškojo pamaldumo objektą atitinkančias integruotas temas bei potemes, nukreiptas į katalikų liaudiškąjį pamaldumą¹⁷.

Muzikinis-literatūrinis projektas „Giesmė gyvenime, tikėjime“ – pedagoginio eksperimento turinio sudėtinė dalis šalia tikybos, muzikos pamokų – aprėpė liaudiškojo pamaldumo apeigas ir giesmes pagal liturginius metus (advento, gavėnios, M. Marijos, šventųjų ir šermenų giedojimus). Projektas buvo rengiamas visus mokslo metus popamokinės veiklos forma, viešai pristatytas Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijoje mokytojams ir Klaipėdos miesto bendruomenei Klaipėdos etnokultūros centre 2011 m. gegužės mėn. Projekte dalyvavo visi 25 eksperimentinės grupės mokiniai.

Tiriamųjų KR ugdymo(si) pokyčiams eksperimento metu įvertinti taikyti metodai: 1. Kiekybinis tyrimas – tiriamųjų anketinė apklausa, atlikta eksperimento pradžioje (toliau – E pr.) ir pabaigoje (toliau – E pab.). 2. Be kiekybinės tiriamojo reiškinio analizės, taikytas kokybinis – rašinio metodas, siekiant apie tiriamąją problemą susidaryti išsamesnį vaizdą ir patikrinti anketinio tyrimo validumą.

Duomenys analizuoti ir apibendrinti, atsižvelgiant į metodiką, taikomą mažoms tiriamųjų imtims (N = 25). Taikytas tendencijų tyrimo būdas (požymių ryšio tendencija).

Pedagoginio eksperimento trukmė – 1 mokslo metai (2010 m. rugsėjo – 2011 m. gegužės mėn.). Jį atliko kun. Saulius Stumbra ir Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijos muzikos mokytojas Pranas Mačernis.

2. Tiriamųjų KR ugdymo(si) pokyčių, kuriems turi įtaką katalikų liaudiškojo pamaldumo muzikinė raiška, įvertinimas

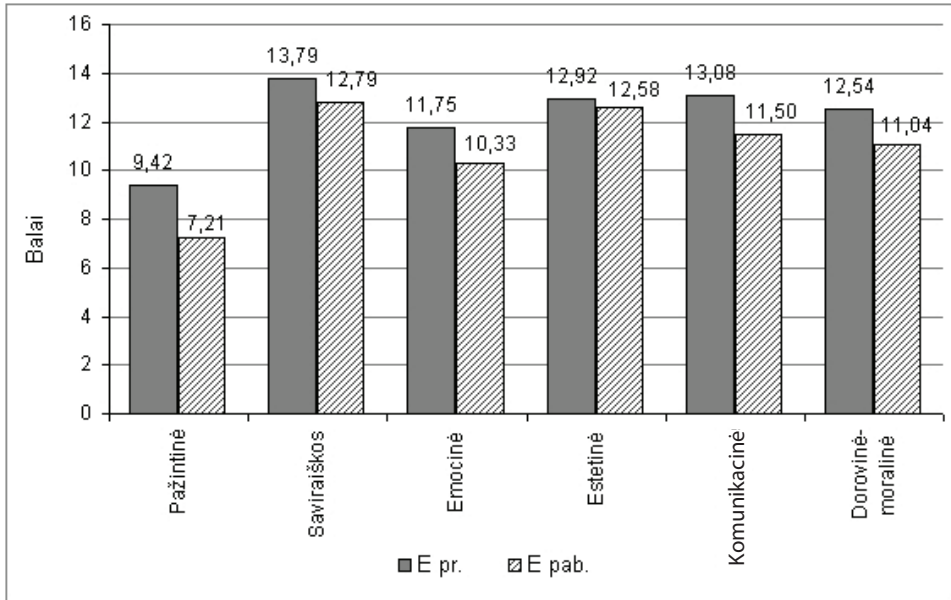
2.1. Kiekybinio tyrimo duomenų analizė

Pirmiausia gilintasi į gautus rezultatus, kurie atskleidžia tiriamųjų pasiskirstymą pagal jų nuostatas dėl galimo religinės muzikos teigiamo poveikio žmogaus KR (t. y. sutikimo su teiginiu, jog religinė muzika, giedojimas daro teigiamą įtaką žmogaus religin-gumui). Tiriamieji savo nuomonę galėjo išreikšti pagal 3 balų skalę, kur 1 – aukščiausias vertinimas („sutinku“), 3 – žemiausias („nesutinku“ arba „neturiu nuomonės“). Duomenys apibendrinti apskaičiavus aritmetinį vidurkį (\bar{x}), standartinį nuokrypį (SN) ir medianą. Rezultatai rodo tiriamųjų nuostatų pokyčių teigiamą tendenciją: E pr. požymio vertinimo $\bar{x} = 1,7$, SN $\pm 1,0$, o E pab. $\bar{x} = 1,4$; SN $\pm 0,7$. Jų vidurkių skirtumas yra lygus 0,3¹⁸.

Lyginant E pr. ir E pab. duomenis, gilintasi į tiriamųjų nuostatų pokyčių tendencijas, vertinant religinės muzikos (jos klausymosi, giedojimo) poveikį jų asmeniniam KR. Atsakydami į anketos klausimą tiriamieji vertino jiems pateiktus teiginius, nusakančius galimą religinės muzikos poveikį jų asmeninio religingumo ugdymuisi, pagal 7 balų skalę, kur 1 – aukščiausias vertinimas („visiškai sutinku“), o 7 – žemiausias („visiškai nesutinku“). Teiginių, atspindinčių religinės muzikos funkcijas (pažintinę-percepcinę, teologinės saviraiškos, emociinę, estetinę, komunikacinę, dorovinę-moralinę) ir religingumo raiškos empirinius požymius, aprašas sudarytas remiantis tyrimo, analizuojančio muzikos poveikį KR, teoriniu-empiriniu modeliu.

Duomenys apibendrinti apskaičiuavus tiriamųjų balais vertinamų požymių aritmetinį vidurkį (\bar{x}), standartinį nuokrypį (SN) ir medianą.

1 pav. atskleidžia, kaip pasiskirstė tiriamieji, pripažindami religinės muzikos įtaką savo asmeniniam religingumui pagal jos funkcijas: pažintinę, teologinės saviraiškos, emociinę, estetinę, komunikacinę, dorovinę-moralinę.

1 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas
pagal religinės muzikos poveikio asmeniniam KR vertinimus E pr. ir E pab.

1 pav. matyti, jog:

1. Visų religinės muzikos funkcijų, išreikštų KR požymių vertinimų \bar{x} suma, atžvilgiu E pab. duomenys rodo, kad tiriamieji pabrėžia didesnę muzikos poveikį asmeniniam KR lyginant su E pr. duomenimis.

2. E pr. ir E pab. religinės muzikos funkcijos, išreikštos KR požymių vertinimų \bar{x} suma, turi vienodą kryptingumą:

- Ir E pr., ir E pab. pirmąją pažintinę religinės muzikos funkcija: E pr. \bar{x} suma = 9,42; E pab. \bar{x} suma = 7,21 (\bar{x} skirtumas E pr. ir E pab. = 2,21). Pastebimas ryškiausias religingumo pokytis: tiriamieji pripažįsta, jog religine muzikine raiška jie įgyja žinių apie Dievą, išmoksta giesmių, susipažįsta su religine (bažnytine) muzika ir katalikiškojo tikėjimo tradicijomis.
- Antroje vietoje – emocinė religinės muzikos funkcija: E pr. \bar{x} suma = 11,75; E pab. \bar{x} suma = 10,33 (\bar{x} skirtumas E pr. ir E pab. = 1,42). Tiriamieji nurodo, jog per muziką patiria dvasinį pakylėjimą, sielos palaimą; geriau įsijaučia į religines apeigas; jaučia malonumą, atsipalaidavimą, pailsi; nusiramina, pagerėja jų nuotaika ir savijauta.
- Trečioje – dorovinė-moralinė muzikos funkcija: E pr. \bar{x} suma = 12,54; E pab. = 11,04 (\bar{x} skirtumas E pr. ir E pab. = 1,52). Muzika suteikia mokiniams galimybę savo mintis ir elgesį kreipti į gėrį; ugdytis šventumą ir dorą; meilę artimui, atjautą jam, atlaidumą, gerų darbų troškimą.
- Tiriamieji nurodo ir komunikacinę muzikos funkciją. E pr. \bar{x} suma = 13,08; E pab. = 11,50 (\bar{x} skirtumas E pr. ir E pab. = 1,58). Žymėdami šią funkciją mokiniai patvirtina, jog muzika padeda atitrūkti nuo vienatvės, ugdytis bendruomeniškumo jausmą, pajauti vienybę su religinių apeigų dalyviais.
- Mažai svarbi tiriamiesiems atrodo estetinė muzikos funkcija: E pr. \bar{x} suma = 12,92; E pab. = 12,58 (\bar{x} skirtumas E pr. ir E pab. = 0,34). Muzika, giesmė padeda jiems išgyventi, vertinti žmonių ir savo vidinį grožį; atskleidžia Dievą kaip tobulybės, absoliučios išminties, dvasinės šviesos šaltinį; mokiniai gėrisi religinių apeigų puošnumu, jų grožiu; tiesiog pabūna grožio aplinkoje. Deja, paskutinėje vietoje – religinės saviraiškos funkcija: muzika padeda šlovinti bei garbinti Dievą, melstis giesme, patirti Dievo žodžio įtaigą, pajauti Dievo artumą: E pr. \bar{x} suma = 13,79; E pab. = 12,79 (\bar{x} skirtumas E pr. ir E pab. = 1,00).

\bar{x} skirtumai E pr. ir E pab. išsidėsto šia mažėjimo tvarka: pažintinė muzikos funkcija – 2,21; komunikacinė – 1,58; dorovinė-moralinė – 1,52; emocinė – 1,42; religinės saviraiškos – 1,0; estetinė – 0,34.

Toliau šie duomenys analizuoti detaliau, gilintasi į tiriamųjų pasiskirstymą (E pr. ir E pab.) pagal jų nuostatas dėl galimo religinės muzikos poveikio asmeninio KR atskiriems požymiams. Tiriamieji E pr. ir E pab. religinės muzikos poveikio KR požymius vertino pagal 7 balų skalę, kur 1 – aukščiausias vertinimas, 7 – žemiausias.

E pr. tiriamieji religinės muzikos poveikio KR požymius vertino balais, kurių \bar{x} yra nuo $2,5 \pm 1,6$ iki $4,0 \pm 1,7$; \bar{x} mažėjimo tvarka išsidėsto tokiu kryptingumu: religinė muzika (jos klausymasis, asmeninis dalyvavimas atliekant muziką, pvz., giedant) sudaro mokiniams galimybes: „tiesiog pabūti gėrio aplinkoje“ ($\bar{x} = 2,5 \pm 1,6$); „pajauti malonumą, atsipalaidavimą, pailsėti“ ($\bar{x} = 2,6 \pm 1,8$); „ugdytis bendruomeniškumo jausmą“ ($\bar{x} = 2,7 \pm 1,6$); „nusiraminti, pagerinti nuotaiką ir sveikatą“ ($\bar{x} = 2,8 \pm 1,7$); „tiesiog pabūti grožio aplinkoje“ ($\bar{x} = 2,8 \pm 1,6$); „suprasti, išgyventi, vertinti žmonių ir savo vidinį grožį“ ($\bar{x} = 2,9 \pm 1,5$); „išmokti giesmių, pažinti religinę (bažnytinę)

muziką“ ($\bar{x} = 3,0 \pm 2,2$); „medituoti“ ($\bar{x} = 3,0 \pm 1,6$); „susipažinti su katalikiškojo tikėjimo tradicijomis“ ($\bar{x} = 3,1 \pm 1,7$); „patirti dvasinį pakylėjimą, sielos palaimą“ ($\bar{x} = 3,2 \pm 1,8$); „geriau įsijausti į religines apeigas“ ($\bar{x} = 3,2 \pm 1,9$) ir t. t. Žemiausiai vertinamas požymis – „patirti Dievo žodžio įtaigą“ ($\bar{x} = 4,0 \pm 1,7$) ir „gėrėtis religinių apeigų puošnumu, jų grožiu“ ($\bar{x} = 3,7 \pm 1,8$). Taigi E pr. vyrauja dorovinių-moralinių, emocijų, komunikacinių muzikos funkcijų požymių vertinimo \bar{x} .

E pab. tiriamųjų KR požymių vertinimų kryptingumas kitoks: E pab. tiriamieji religinės muzikos poveikio KR požymius vertino balais, kurių \bar{x} yra nuo $2,3 \pm 1,2$ iki $3,8 \pm 1,7$.

Požymių vertinimai ir muzikos funkcijos E pab. išsidėsto šia tvarka: „pajausti malonumą, atsipalaidavimą, pailsėti“; „susipažinti su katalikiškojo tikėjimo tradicijomis“; „išmokti giesmių, pažinti religinę (bažnytinę) muziką“; „nusiraminti, pagerinti nuotaiką ir sveikatą“; „ugdytis bendruomeniškumo jausmą“; „ugdytis meilę artimui, atjautą, atlaidumą, gerų darbų troškimą“; „suprasti, išgyventi, vertinti žmonių ir savo vidinį grožį“; „įgyti žinių apie Dievą“; „tiesiog pabūti gėrio aplinkoje“; „geriau įsijausti į religines apeigas“; „melstis giesmė“; „stiprinti tikėjimą į Dievą: muzika – tai kelias Dievo link“; „šlovinti bei garbinti Dievą“; „melstis giesmė“; „pajausti Dievo artumą“; „savo mintis ir elgesį kreipti į gėrį“; „ugdytis šventumą ir dorą“ ir t. t. Taigi E pab. pirmąja emocijų, pažintinių bei komunikacinių požymių vertinimo vidurkiai (\bar{x}).

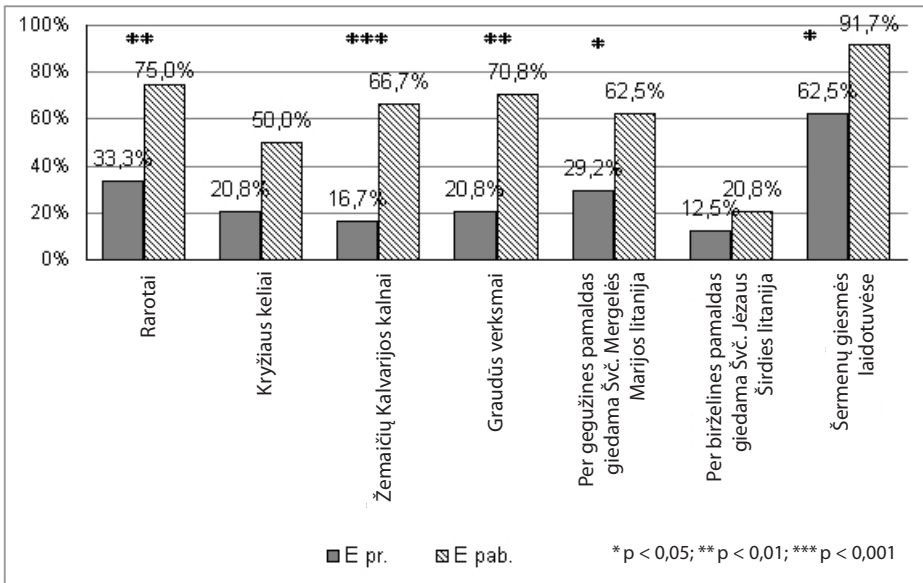
Būtina aptarti E pr. ir E pab. atskirų požymių vertinimo skirtumus. Duomenų analizė rodo, jog ryškiausi pažinimo funkcijos požymių \bar{x} skirtumai: „susipažinti su katalikiškojo tikėjimo tradicijomis“ (\bar{x} skirtumas = 0,8); „išmokti giesmių, pažinti religinę (bažnytinę) muziką“ ir „įgyti žinių apie Dievą“ (\bar{x} skirtumas = 0,7). Taip pat dorovinės-moralinės funkcijos požymių \bar{x} skirtumas – „ugdytis meilę artimui, atjautą, atlaidumą, gerų darbų troškimą“ (\bar{x} skirtumas = 0,8)¹⁹.

E pab. aukštesnių vertinimų tendenciją atskleidžia ir bendra religinės muzikos poveikio asmeniniam KR vertinimo \bar{x} suma: E pr. = $77,0 \pm 33,3$ ir E pab. = $68,8 \pm 30,2$ (\bar{x} skirtumas = 8,2)²⁰.

Kaip minėta, pedagoginio eksperimento programa „Katalikų liaudiškasis pamaldumas“ parengta orientuojantis į KR ugdymo(si) tyrimo teorinį-empirinį modelį, apėmiantį visus jo turinio komponentus: pažintinį, emocijų, elgesio, identifikacinį, normatyvinį-vertinamąjį.

Atliekant eksperimentą analizuoti pokyčiai pagal tiriamųjų asmeninį santykį su katalikų liaudiškojo pamaldumo praktikų muzikine raiška (girdėjimą giedant kitus, asmeninį giesmių giedojimą), vertybinį emocijų santykį su giedojimu ir jų nuostatas dėl katalikų liaudiškojo pamaldumo muzikinės raiškos reikšmingumo šiandieniam jaunam žmogui (kognityvusis, konatyvinis, identifikacinis, emocinis, normatyvinis-vertinamasis KR lygmenys).

2 pav. atskleidžia pokyčius tiriamųjų pažintinės patirties aspektu. E pr. ir E pab. tiriamieji pagal atsakymus į anketos klausimą, kokias katalikų liaudiškojo pamaldumo giesmes yra girdėję giedant, pasiskirstė taip²¹:

2 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal liaudiškojo pamaldumo giesmių pažinimą (girdėjimą giedant) E pr. ir E pab.

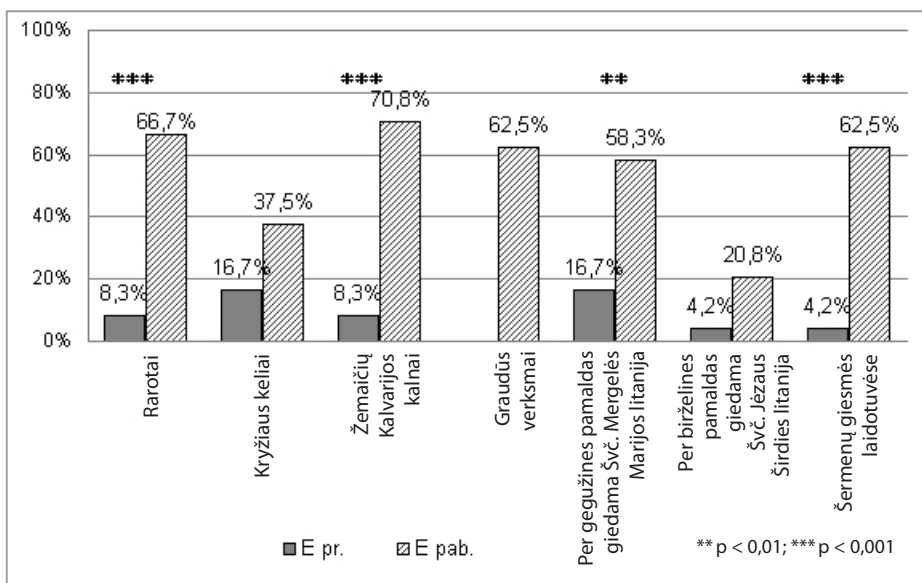
Tyrimo rezultatai parodė, kad eksperimento metu reikšmingai ($p < 0,05$) padaugėjo tiriamųjų, susipažinusių su tokiomis giesmėmis kaip Žemaičių Kalvarijos kalnai, Graudūs verksmai, rarotai, gegužinės pamaldos ir šermenų giesmės laidotuvėse.

Taip pat matyti ryškūs, statistiškai reikšmingi skirtumai tarp E pr. ir E pab. požymio vertinimų. Aiški teigiamų pokyčių tendencija. E pr. tiriamųjų, nurodžiusių girdėjus ir žinant konkrečias liaudiškojo pamaldumo giesmes, skaičius, išreikštas procentais, yra mažas. Tačiau išryškėja ir didžiausia dalis – 62,5 proc. nurodo girdėję šermenų giesmes laidotuvėse, rarotus – 33,3 proc. Mažiausias procentas – 12,5 proc. – girdėjusių birželines pamaldas.

E pab. rezultatas keičiasi. Absoliuti dauguma tiriamųjų pripažįsta girdėję šermenų giesmes laidotuvėse (91,7 proc.). Toliau giesmės išsidėsto šia tvarka: rarotai – 75,0 proc.; Graudūs verksmai – 70,8 proc.; Žemaičių Kalvarijos kalnai – 66,7 proc.; gegužinės pamaldos – 62,5 proc. Mažiausiai vėlgi girdėjusių birželines pamaldas – 20,8 proc. (ši tema per eksperimentą mažiau analizuota).

3 pav. atskleidžia E pr. ir E. pab. tyrimo duomenis pagal atsakymus į anketos klausimą, kokią asmeninę katalikų liaudiškojo pamaldumo giesmių giedojimo patirtį tiriamieji yra sukaupę eksperimento metu²².

Lyginant duomenis matyti, jog esama skirtumų: tiek E pr., tiek E pab. tiriamųjų, girdėjusių giedant giesmes, procentas yra didesnis negu asmeniškai giedojusių. Tyrimo rezultatai parodė, kad eksperimento metu reikšmingai ($p < 0,05$) padaugėjo tiriamųjų, išmokusių giedoti tokias giesmes kaip Žemaičių Kalvarijos kalnai, šermenų giesmės, rarotai ir gegužinės pamaldos.

3 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal liaudiškojo pamaldumo giesmių pažinimą (asmeninį giedojimą) E pr. ir E pab.

Taigi 2 pav. ir 3 pav. pateikti duomenys atskleidžia KR ugdymo(si) pokyčius kognityviuoju, elgesio, vertinamuoju-normatyviniu lygmenimis. Ryškiausias pokytis fiksuojamas tiriamiesiems vertinant Žemaičių Kalvarijos kalnus ir Graudžius verksmus (skirtumas 62,5 proc.); rarotus ir šermenų giesmes laidotuvėse (skirtumas 58,4 proc. ir 58,3 proc.).

Lyginti E pr. ir E pab. duomenys pagal tiriamųjų vertybinę-emocinį santykį su katalikiškoju pamaldumu (pagal pomėgį giedoti). Vertinta pagal 5 balų skalę, kur 1 – aukščiausias vertinimas, 5 – žemiausias. Duomenys apibendrinti tokia \bar{x} išraiška: E pr. $\bar{x} = 2,9 \pm 1,1$; E pab. $\bar{x} = 2,6 \pm 0,8$ ($p = 0,256$)²³.

Analizuotas tiriamųjų pasiskirstymas pagal nuostatą „ar šiandien jaunam žmogui reikalinga pažinti katalikų liaudiškojo pamaldumo praktikas bei jų tradicijas“ (1 lentelė)²⁴:

1 lentelė. Mokinių pasiskirstymas pagal teiginio, jog šiandien jaunam žmogui reikalinga pažinti katalikų liaudiškojo pamaldumo praktikas bei jų tradicijas, vertinimą

Situacija	Prieš	Po	p
Sutinka	11 (45,8 proc.)	16 (66,7 proc.)	0,041
Nevisiškai sutinka	7 (29,2 proc.)	6 (25,0 proc.)	
Neturi nuomonės	1 (4,2 proc.)	2 (8,3 proc.)	
Nesutinka	5 (20,8 proc.)	–	

1 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad eksperimento metu reikšmingai ($p < 0,05$) pasikeitė tiriamųjų nuomonė apie katalikų liaudiškojo pamaldumo praktikų ir tradicijų

pažinimo reikalingumą jaunam žmogui: E pab. ryškiai padaugėja tiriamųjų (nuo 45,8 proc. iki 66,7 proc.), sutinkančių su teiginiu, jog dabartiniam jaunimui svarbu ir šiandien reikalinga pažinti katalikų liaudiškojo pamaldumo praktikas. Nesutinkančių su šiuo teiginiu nebelieka. Nevisiškai sutinkančių E pab. dar lieka 25,0 proc.

2.2. Kokybinio tyrimo duomenų analizė (fenomenologinis tyrimas)

Norint atskleisti E gr. mokinių KR ugdymo(si) liaudiškojo pamaldumo muzikine raiška pokyčių pedagoginio eksperimento metu nuodugnesnį vaizdą praėjus vieniems metams, atliktas tų pačių mokinių kokybinis tyrimas. Taikytas fenomenologinio tyrimo metodas – pusiau struktūruotas rašinys tema „Katalikų liaudiškasis pamaldumas – mano religinio tapatumo dalis“. Siekta sužinoti, kaip ir kokią per eksperimentą įgytą KR patirtį tiriamieji reflektuoja, praėjus vieniems metams.

2.2.1. Tyrimo organizavimas

Rašinių rašė 16 (iš 25) pedagoginiame eksperimente dalyvavusiųjų Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijos IV klasės mokinių – 10 merginų ir 6 vaikinai (7 iš jų – aštuoniolikos ir 9 – devyniolikos metų amžiaus). Dalyvavimo kriterijai – savanoriškumas, aktyvus dalyvavimas eksperimente, gebėjimas bei motyvacija reflektuoti ir pasidalyti savo patirtimi.

Tiriamųjų, sutikusiujų dalyvauti šiame tyrimo etape, prašyta apmąstyti, įvertinti ir atvirai, nuoširdžiai rašinyje apibūdinti religinę patirtį, kurią įgijo eksperimento metu per katalikų liaudiškojo pamaldumo praktikas, jų muzikinę raišką (tikybos, muzikos pamokose, muzikiniame-literatūriniame projekte „Giesmė tikėjime ir gyvenime“).

Kiekvieno mokinio rašinio tekstas išanalizuotas taikant Amedeo Giorgi fenomenologinio psichologinio tyrimo metodą²⁵. Pagrindinė analizės užduotis – įsigilinti į tiriamojo rašinyje atskleistą patirtį, apibūdinti tai, kas jam asmeniškai reikšminga.

Rašinių tekstai išanalizuoti laikantis esminių fenomenologinės kokybinės duomenų analizės principų ir sekos²⁶.

Mokinių darbai, laikantis anonimiškumo, buvo užkoduoti, kiekvienam mokiniui priskiriant raidžių ir skaičiaus kodą (pirmosios kodo raidės žymi tiriamojo pakeisto vardo pirmąsias raides; skaičius – amžių; raidė – lytį: M – mergina, V – vaikinai; pvz., *Gab M 18*).

2.2.2. Tyrimo rezultatai

Atliekant kiekvieno rašinio turinio fenomenologinę analizę (tekstą transkribuojant, parafrazuojant, konceptualizuojant, kategorizuojant ir empiriškai generalizuojant) siekta išvelgti, kiek juose tiriamųjų apibūdinta religinė patirtis atitinka parengto KR tyrimo teoriniame-empiriniame modelyje nurodytus struktūrinius komponentus (kategorijas): kognityvųjį, emocinį, elgesio, identifikacinį, normatyvinį-vertybinį; raiškos kriterijus (subkategorijas) ir empirinius požymius.

Rašiniuose išskirtos šios tiriamųjų religinės patirties kategorijos: kognityvioji refleksija (subkategorijos: pažinimas, supratimas, išmokimas, vertinimas, taikymas), teologinė²⁷-identifikacinė refleksija (subkategorijos: asmeninis santykis su Dievu, tapatinimasis

su tikėjimu Dievą); emocinė refleksija (subkategorijos: emocijos, jausmai, išgyvenimai); socialinė-asmenybinė (bendruomeniškumas, savęs vertinimas).

Duomenys rodo, jog dauguma tiriamųjų (12 mokinių iš 16) rašinyje apmąsto savo teologinę-identifikacinę patirtį (asmeninis santykis su Dievu, tapatinimasis su Juo, su tikėjimu), nurodydami, jog eksperimento muzikinė raiška (religinė muzika, giedojimas) leido jiems pajauti Dievą, patirti ryšį, buvimą kartu su Juo, artėjimą prie Jo, meilę, atsi-
vėrimą. Štai kai kurie jų teiginiai:

„giesmė suartina žmogų prie Dievo, tikėjimo, leidžia pajusti jo artumą. Dažniausiai, kad pajauti Dievo artumą, neužtenka vien klausytis giesmių ar maldų, reikia pačiam giedoti ir įsijausti“ (*Gab 18 M*); „Eksperimento metu aš iš ties pajutau artesnį buvimą šalia Dievo. Nes giesmės yra vienas iš tų dalykų, kai tu pasineri į kažką švento, nepatirto, atpalaiduojančio. Eksperimento metu mano požiūris į religiją tik sustiprėjo“ (*Aist 19 M*); „pajunti asmeninį ryšį su Dievu, dalyvaujant šlovinimo vakaruose supranti Dievo meilę ir gera jam giedot, tačiau dalyvaujant šiame projekte ir giedant lietuvių liaudies giesmes, pajutau ypatingą ryšį su savo tauta, tarytum būtų kažko labai seno dalis. Taip pat pajutau, koks ypatingas tautos ryšis su Dievu ir religija“ (*Per 19 V*); „Giedojimas suartina su Dievu, nes giedodamas tu atiduodi save ir pasineri į gaidą, taip žingsniu priartėdamas link Dievo“ (*Audr 19 V*); „Giedojimas – tai lyg maldos išsakymas muzikoje. Padeda galvoti, kaip gi mes šlovinam Dievą. Kuo daugiau giedame, tuo labiau supran-
ti, kiek daug dėmesio skiriama Jam vienam – Dievui. Giesmėse jauti tiek daug Dievo, kad pavargusieji būtų atgaivinti, bijantieji būtų padrąsinti“ (*Aust 18 M*); „Manau, kad ėjimas į tikėjimą per muziką padeda labiau į jį pasinerti, geriau jį suprasti“ (*Rut 18 M*); „Giedojimas man leido pajauti arčiau Dievo. Ypač projekto metu jaučiau jo buvimą šalia“ (*Gr 18 M*). [kalba netaisyta]

Teologinė-identifikacinė refleksija neatsiejamai susijusi su emocine patirtimi, išreišk-
kiama jausmais, emocijomis, išgyvenimais. Tai atskleidžia ir mokinių rašiniai. Didžioji jų dalis – 14 – reflektuoja savo emocinę patirtį. Reikšminga tai, jog visi nurodo teigiamas emocijas. Pagal psichologijoje taikomas emocijų klasifikacijas²⁸ jos suskirstytos į šias grupes: pakilumo (džiaugsmas, euforija, laimingumas, linksnumas), nuostabos (naujumas, keistumas, ypatingumas) ir dvasinės vidinės darnos (ramumas, gerumas, jaukumas, malonumas, pasitenkinimas).

Rašydami rašinį daugiausia mokinių – 87,5 proc. – pripažįsta išgyvenantys dvasinės darnos, ramybės emocijas; 75 proc. liudija nuostabą, naujumą; 37,5 proc. lydi pakilumas (laimingumas, džiugesys, euforija). Jie tvirtina:

„Mano gyvenime tikėjimui į Dievą įtaką turi giesmė, religinė muzika. Ji leidžia man nusiraminti, atsipalaiduoti. Giedojant jaučiuosi ramiai, gerai. Viskas atrodo šviesiai, gerai, gyvenimas atrodo kitaip. Giedojant galima į gyvenimą pažiūrėti iš kitos pusės, prasmingiau ir įdomiau“ (*Andr 19 V*); „Dažniausiai, kad pajauti Dievo artumą, neužtenka vien klausytis giesmių ar maldų, reikia pačiam giedoti ir įsijausti. Tik tuo atveju žmogus pajaus savyje dvasią ir atsipalaiduos, kiekvienas žmogus išgyvens neapsakomą jausmą“ (*Gab 18 M*); „Eksperimentas buvo naujas nepatirtas išgyvenimas, kuris atnešė daug smagių akimirkų ir dvasinės

patirties“ (*Rug 18 M*); „Giedodamas patyriau euforiją, tai kažkas ypatingo, atrodo, kad visa tuštuma, buvusi tavyje prisipildo ir jauti pilnavertiškumo jausmą (*Dom 19 V*); „Religinės muzikos klausymasis ir giedojimas man suteikė gan keistą jausmą. Aš pasijutau tarsi kažko labai svarbaus dalis, tarsi reikšminga istorijos dalis, juk šias giesmes prieš daugelį metų giedojo mūsų protėviai. Šių giesmių metu ore tarsi tvyrojo ore keista, savotiška atmosfera“ (*Ad 18 M*); „Giedodama aš galiu visiškai atsipalaiduoti, pamiršti kasdieninius rūpesčius, pasinerti į pamaldumą. Toks jausmas malonus širdžiai, sielai, o prabėgantys šiurpuliukai – kūnui“ (*Ter 18 M*). [kalba netaisyta]

Ryškėja ir kognityvioji refleksija. Tiriamieji liudija apie Dievo meilės pažinimą (*Per 19 V*); geresnį Dievo pažinimą, supratimą (*Aist 19 M*); tai, jog pirmąkart išgirdo katalikiškas giesmes, sužinojo apie jas (*Per 19 V*; *Gr 18 M*); įgijo naujos patirties, išmoko giedoti; susipažino su giedojimo tradicijomis (*Per 19 V*); atpažino Dievo veikimą (*Akv 18 M*); suprato, kaip per muziką gali būti išreikštas pamaldumas (*Rug 18 M*; *Gab 18 M*).

Išsiskiria ir kitos, mažiau išryškintos kategorijos: socialinė arba asmenybės savivertė ir kt. Mokiniai rašo:

„Giedojant galima į gyvenimą pažiūrėti iš kitos pusės, prasmingiau ir įdomiau“ (*Andr 19 V*); „Aš pasijutau tarsi kažko labai svarbaus dalis, tarsi reikšminga istorijos dalis, juk šias giesmes prieš daugelį metų giedojo mūsų protėviai (*Ad 18 M*); „Giedant lietuvių liaudies giesmes, pajutau ypatingą ryšį su savo tauta, tarytum būtų kažko labai seno dalis. Taip pat pajutau, koks ypatingas tautos ryšis su Dievu ir religija“ (*Per 19 V*); „atrodo, kad visa tuštuma, buvusi tavyje prisipildo ir jauti pilnavertiškumo jausmą (*Dom 19 V*); „Tuo metu kai giedi kitiems, jautiesi šviesus, doras žmogus, darantis gero kažkam kitam. Jautiesi drąsus ir tuo pačiu didžiuojiesi savimi“ (*Akv 18 M*). [kalba netaisyta]

Taigi duomenų analizė atskleidžia, jog dauguma tiriamųjų savo rašiniuose liudija apie emocinę religingumo patirtį. Antroje vietoje – teologinė-identifikacinė refleksija; trečioje – pažintinė. Išryškinamas komunikacinis giedojimo aspektas, taip pat giedojimo poveikis asmenybės savivertei.

Toliau gilintasi, kokią reikšmę giesmė, religinė muzika turi tiriamųjų asmeninio tikėjimo brandai. Jei taip, tai kodėl? Kada tai pajuntama? Kas išgyvenama?

Iš 16-os rašinių rašiusių mokinių 14 pripažįsta giesmės, giedojimo teigiamą įtaką religiniam tikėjimui. Ryškėja giedojimo poveikis religingumo kaitai. Jie teigia:

„giesmė suartina žmogų prie Dievo, tikėjimo, leidžia pajusti jo artumą. Dažniausiai, kad pajauti Dievo artumą, neužtenka vien klausytis giesmių ar maldų, reikia pačiam giedoti ir įsijausti“ (*Gab 18 M*); „Eksperimento metu aš iš ties pajutau artesnį buvimą šalia Dievo. Nes giesmės yra vienas iš tų dalykų, kai tu pasineri į kažką švento, nepatirto, atpalaiduojančio. Eksperimento metu mano požiūris į religiją tik sustiprėjo“ (*Aist 19 M*); pajunti asmeninį ryšį su Dievu, dalyvaujant šlovinimo vakaruose supranti Dievo meilę ir gera jam giedot, tačiau dalyvaujant šiame projekte ir giedant lietuvių liaudies giesmes, pajutau ypatingą ryšį su savo

tauta, tarytum būtų kažko labai seno dalis. Taip pat pajutau, koks ypatingas tautos ryšys su Dievu ir religija“ (*Per 19 V*); „Giedojimas suartina su Dievu, nes giedodamas tu atiduodi save ir pasineri į gaidą, taip žingsniu priartėdamas link Dievo“ (*Audr 19 V*); „Giedojimas – tai lyg maldos išsakymas muzikoje. Padeda galvoti, kaip gi mes šlovinam Dievą. Kuo daugiau giedame, tuo labiau supranti, kiek daug dėmesio skiriama Jam vienam – Dievui. Giesmėse jauti tiek daug Dievo, kad pavargusieji būtų atgaivinti, bijantieji būtų padrąsinti“ (*Aust 18 M*); „Manau, kad ėjimas į tikėjimą per muziką padeda labiau į jį pasinerti, geriau jį suprasti“ (*Rut 18 M*); „Giedojimas man leido pajauti arčiau Dievo. Ypač projekto metu jaučiau jo buvimą šalia“ (*Gr 18 M*); „giesmė suartina žmogų prie Dievo, tikėjimo, leidžia pajusti jo artumą“ (*Gab 18 M*); „Eksperimento metu mano požiūris į religiją tik sustiprėjo“ (*Ais 19 M*); „Manau, šis edukacinis eksperimentas šiuolaikinį jauną žmogų tikrai suartina su Dievu“ (*Dom 19 V*). [kalba netaisyta]

Tačiau 2 informantai nepritaria tam. Jie rašo:

„Giesmė nuo asmeninio mano tikėjimo į Dievą brandai manau neturi jokio poveikio, nebent galima apsigauti, jei ta giesmė pradeda patikti ir įstringa galvoje, tada giedant ją pasijauti maloniai ir tau tai pradeda patikti, bet, manau, kad tai ne joks ryšys su Dievu, o tiesiog giesmė, kurios žodžiai paliečia tavo jausmus, taip nutinka, klausant savo mėgstamos muzikos“ (*Sim 19 V*). Arba: „Mano nuomone, tikėjimas yra individualus dalykas, reiškinys ir nėra jokių priemonių tam, kad priverstum tikėti. Giesmės, pamokos, priverstiniai ėjimai į bažnyčią niekada neprivers žmogaus būti religingu, tikėjimas ateina savaime, kiekvienas ją jį suprantame skirtingai ir skirtingu metu“ (*Eim 18 V*). [kalba netaisyta]

Gilintasi, kaip tiriamieji rašinyje vertina modulio „Katalikų liaudiškasis pamaldumas“ integravimą į muzikos ir tikybos mokomuosius dalykus. Ar šis integravimas, jų nuomone, turi pranašumą prieš tikybos ir muzikos mokymą tradiciniu būdu atskirose pamokose? Kodėl?

Įvertinus duomenis galima teigti, jog dauguma tiriamųjų tikybos ir muzikos dalykų integravimą vertina teigiamai. Dauguma iš jų sieja tai su emocine refleksija, paskui – su teologine-identifikacine; kognityviaja.

Domėtasi, ar per praėjusį laiką po eksperimento tiriamiesiems asmeniškai teko susidurti su panašia veikla. Išryškėjo KR elgesio, valios komponentų vertinimų aspektai: apsisprendimas, norai, ieškojimas, laisva valia, noras veikti ir veiksmai. Apibendrinant duomenis aiškėja, jog: 6 tiriamieji įgytą patirtį prasmingai panaudoja (prisimena; pagieda sau namuose; gieda per Mišias, taip pat Kūčių vakarą; gieda bažnyčioje ir kitur; keletą kartų teko susidurti su tuo; projekto prisiminimas padeda gyvenimo situacijose); 4 mokiniai reikštų norą dalyvauti (tokiame integruotame mokyme mielai sudalyvautų dar kartą; mielai dalyvautų ir giedotų bažnyčioje; neatmeta galimybės, kad giedos ir baigę mokyklą, nesigaili dalyvavę eksperimente); 6 vis prisimena išlikusį įspūdį (unikalus įspūdis; pajautas malonumas, šiluma, vidinė ramybė, palengvėjimas; neišdildomas įspūdis; vienintelė unikali galimybė patirti nauja, ypatinga; džiugesys pasinaudojus šia galimybe; unikalumas).

7 tiriamieji nurodo, jog po eksperimento nedalyvauja šioje veikloje todėl, kad, anot jų, šie dalykai nėra aktualūs šiandienei visuomenei; nebuvo rengiama; nebuvo asmeninių pastangų; trūksta asmeninės iniciatyvos; nieiško galimybių užsiimti šia veikla; šiandien visuomenėje nėra skiriama tam dėmesio. Taigi rašinio duomenys atskleidžia: dauguma tiriamųjų pripažįsta, kad per metus šios patirties neatnaujino.

Daugumos iš jų šiuo atžvilgiu išreikštas teigiamas požiūris, bet jie patys pasigenda savo asmeninės iniciatyvos. Mano, jog tokie projektai mokykloje turėtų būti tęsiami bei kartojami. O, pavyzdžiui, *Dom 19 V* nurodo, kad įgytą patirtį panaudoja gyvenime: šeimoje, bendruomenėje, taip pat reikšdamas solidarumą ir artimo meilę.

Kokia eksperimento asmeninė svarba? Gilintasi į tiriamųjų nuostatą: ar per eksperimentą įgyta patirtis jiems bus asmeniškai reikšminga tolesniame gyvenime, ar turės įtakos? Ar ši patirtis padės gyventi, saugoti tautinį ir religinį tapatumą šeimoje, bendruomenėje, tėvynėje?

Dauguma tiriamųjų tai vertina teigiamai. 7 iš jų mano, jog ši patirtis bus reikšminga: „tolesniame gyvenime turės įtakos“; „padės gyvenimo kelyje“; „turės reikšmės“; „padės jaunam žmogui įsisavinti tautiškumą, katalikiškumą“; „vienys“; „padės saugoti tautinį tapatumą šeimoje, bendruomenėje, Tėvynėje“; „padės saugoti tradicijas“ ir pan.

Kaip, jų manymu, ši patirtis padės? Šiuo aspektu 8-ių tiriamųjų rašiniuose ryškėja teologinė refleksija. Jie teigia, jog tai, ką įgijo eksperimento metu, padės: „gilinti supratimą apie religiją, jos esmę“; „saugoti religinį tapatumą šeimoje; puoselėti tautiškumą, katalikiškumą“; „suartėti su Dievu“; „giedojimu būti artimam Dievui“; „išreikšti meilę Dievui“; „nuoširdžiausiu būdu išreikšti tikėjimą“; „gyventi, ugdyti religinį tapatumą“ ir pan. 6 tiriamieji išryškina pažintinį patirties aspektą ateičiai: „įgyta tai, ko reikia išsilavinusiam žmogui“; „padės įsijungti į pokalbį“; „padės pasidalinti žiniomis, patyrimu“; „teiks kitą žvilgsnį į gyvenimą“; „atsiskleidė daug nežinotų dalykų“; „išmokta giedoti“. 6 mokiniai dar kartą rašinyje pabrėžia teigiamas emocijas, kurias teikia religinė veikla. Tai: „malonios emocijos“; „džiugesys“; „malonumas“; „nauji išpūdžiai“; „džiaugsmas“; „priartėjimas prie gėrio, darnos, žmogiškumo“; „saugumo pojūtis kiekviename žingsnyje“; „ramina“.

Keletas tiriamųjų mano, jog ši patirtis skatins: „galvoti apie stipresnę jėgą“; „solidarumą, artimo meilę“; „kitaip vertinti dalykus gyvenime, į kuriuos anksčiau nekreipdavai dėmesio“; „vienija“; „tai įdomi, reikalinga jaunam žmogui patirtis“.

3 tiriamieji lieka neutralūs, prisipažįsta nežiną arba nemano, kad liaudiškasis pamaldumas yra svarbus veiksnys gyvenime.

Taigi apibendrinus rezultatus galima teigti, jog E pab. rašinio metodu sukauptų kokybinių duomenų fenomenologinė analizė atskleidžia E gr. mokinių KR ugdymo(si) liaudiškojo pamaldumo muzikine raiška pokyčių ryškias teigiamas tendencijas pedagoginio eksperimento metu.

Išvados

1. Katalikų liaudiškojo pamaldumo muzikinė raiška (giesmė, giedojimas) yra realus KR ugdymo(si) ankstyvojoje jaunystėje veiksnys. Pedagoginis eksperimentas patvirtino prieš tyrimą iškeltą hipotezę, jog mokinių KR ugdymas aktualizuojamas gimnazijos

III klasėje į tikybos ir muzikos dalykų pamokas integravus modulį „Katalikų liaudiškasis pamaldumas“ ir suaktyvins pamaldumo muzikinę raišką (giesme, giedojimu).

2. E pr. ir E pab. kiekybiniu tyrimu sukauptų duomenų lyginamoji statistinė analizė (anketinės apklausos metodas) atskleidžia tiriamųjų KR raiškos pokyčių teigiamas tendencijas pagal šiuos požymius:

- nuostatas dėl religinės muzikos poveikio žmogaus KR (kognityvusis, normatyvinis-vertinamasis KR lygmenys);
- nuostatas dėl religinės muzikos poveikio asmeniniam KR ugdymuisi (kognityvusis, identifikacinis, normatyvinis-vertinamasis, emocinis, konatyvinis KR lygmenys). Lyginant E pr. ir E pab. tyrimo duomenis, ryškėja visų išskirtų religinės muzikos funkcijų (pažintinės, teologinės saviraiškos, emocinės, estetinės, komunikacinės, dorovinės-moralinės) teigiami vertinimo pokyčiai;
- asmeninę katalikų liaudiškojo pamaldumo muzikinės raiškos patirtį (girdėjimo giedant kitus, asmeninių giesmių giedojimą), vertybinę, emocinę santykį su giedojimu ir jų nuostatas dėl katalikų liaudiškojo pamaldumo muzikinės raiškos reikšmingumo šiandieniam jaunam žmogui (kognityvusis, konatyvinis, identifikacinis, emocinis, normatyvinis-vertinamasis KR lygmenys);
- nuostatas dėl vertybių, kurias teigia katalikų liaudiškasis pamaldumas asmenine ir bendražmogiškąja prasme (kognityvusis, normatyvinis-vertinamasis, identifikacinis KR lygmenys);
- religinius įsitikinimus (identifikacinis, normatyvinis vertinamasis, kognityvusis religingumo lygmenys). E pab. duomenys atskleidžia tikinčiųjų Dievą skaičiaus neryškų padidėjimą: nuo 48,8 proc. E pr. iki 54,2 proc.; abejojančiųjų savo tikėjimu ir netikinčiųjų skaičiaus sumažėjimą, lyginant su E pr. duomenimis.

3. E pab. kokybiniu tyrimu sukauptų duomenų fenomenologinė analizė (rašinio metodas) rodo tiriamųjų KR raiškos pokyčių tendenciją laiko ir tiriamųjų amžiaus raidos atžvilgiu. Jie KR patirtį, įgytą pedagoginiame eksperimente, atskleidžia šiomis refleksijomis: kognityviaja (pažinimas, supratimas, išmokimas, vertinimas, taikymas), teologine-identifikacine (asmeninis santykis su Dievu, tapatinimasis su tikėjimu Dievą); emocine (emocijos, jausmai, išgyvenimai); socialine-asmenybine (bendruomeniškumas, savęs vertinimas). Išryškėja teigiami tiriamųjų KR raiškos pokyčiai pagal šiuos požymius:

- religinės muzikos ir asmeninio giedojimo svarbos pripažinimą ir religinius išgyvenimus giedant;
- religinės muzikos bei asmeninio giedojimo svarbą religinio tikėjimo brandai;
- emocinius išgyvenimus, patirtus viešai giedant;
- tikybos ir muzikos dalykų integravimo vertinimą;
- pripažinimą, kad per eksperimentą įgyta religinė patirtis asmeniškai svarbi tolesniame gyvenime.

4. Fenomenologinė tyrimo duomenų analizė rodo, jog tiriamųjų rašiniuose apibūdinta religinė patirtis atitinka KR tyrimo teorinio-empirinio modelio struktūrinius komponentus (kognityvųjį, emocinį, identifikacinį, normatyvinį-vertybinį, konatyvinį), raiškos kriterijus ir empirinius jos požymius, patvirtina kiekybiniu tyrimu sukauptų duomenų

validumą. Taip pat tai padėjo atskleisti tiriamo objekto kaitos tendenciją laiko ir mokinių amžiaus raidos atžvilgiu.

NUORODOS

- ¹ Platonas, Aristotelis, šv. Augustinas, J. A. Komenskis, G. Hegelis, V. V. Meduševskij, K. Wojtyła, J. Ratzingeris, J. Waloszekas ir kt.; lietuviai S. Šalkauskis, A. Maceina, Vydūnas, Z. Rinkevičius, V. Matonis, A. Piličiauskas ir kt.
- ² Religinė (arba bažnytinė) muzika (lot., it. *musica sacra* arba sakralinė muzika, angl. *Church music*) apibrėžiama kaip krikščioniškųjų konfesijų religinė muzika. Siaurąja prasme bažnytine muzika vadinama muzika, kuri atliekama bažnyčiose per įvairias liturgines apeigas. Bažnytinei muzikai priskiriami visi kūriniai, sukurti pagal šios muzikos žanrus ir atliekami bažnyčioje. Pvz., G. P. da Palestrinos, O. di Lasso, G. Handelio, J. S. Bacho, J. Haydno, L. van Beethoveno, W. A. Mozarto, J. Brahmsio ir kt.; Lietuvoje – J. Naujalio, Č. Sasnausko, T. Brazio, A. Remesos, L. Abariaus, V. Miškinio ir kt. kūriniai (Bažnytinė muzika. Enciklopedinis žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras. 2011. P. 34).
- ³ „Kokia reikšmė biblinėje religijoje tenka muzikai, rodo jau tai, kad žodis „giedoti“ (ir tos pačios šaknies žodžiai: „giesmė“) yra vienas dažniausiai Biblijoje vartojamų žodžių apskritai: Senajame Testamente jis pasitaiko 309 kartus, Naujajame – 36“ // Ratzinger Joseph (Benediktas XVI). Liturgijos dvasia. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2012. P. 107.
- ⁴ „Liaudiškąjį pamaldumą“ Dievo kulto ir sakramentų kongregacija (Liaudiškojo pamaldumo ir liturgijos vadovas. I dalis // Bažnyčios žinios. 2003. Nr. 11) apibrėžia taip: „Sąvoka „liaudiškasis pamaldumas“ nusakomos įvairios privataus ar bendruomeninio pobūdžio kultinės apraiškos, kurios, atsižvelgiant į krikščioniškojo tikėjimo kontekstą, reiškiasi visų pirma ne šventosios liturgijos formomis, bet ypatingais aspektais, pasiskolintais iš kokios nors tautos, etninės grupės ar jų kultūros“ (§ 9). Dokumente pabrėžiama ir muzikos, giedojimo svarba liaudies pamaldumo raiškoje: „Giesmė, būdama kiekvienos tautos sielos natūrali išraiška, liaudiškam pamaldumui yra labai reikšminga“ (§ 17).
- ⁵ Giesmė – religinės muzikos kūrinys, vokalinės (giedotinės) muzikinės raiškos forma. „Religinėse bendruomenėse giesmė yra giedama malda; sudėtinė pamaldų dalis. <...> Giesmės yra nuo senų laikų kuriamos, joms rašoma melodija. <...> Giesmes gieda choras, pavieniai solistai, giesmininkai“ // <http://lt.wikipedia.org/wiki/Giesm%C4%97>. Žiūrėta 2012-08-12.
- ⁶ Relingumas suprantamas kaip žmogaus sąmonėje, elgesyje pasireiškianti religijos įtaka, jo dalyvavimas religinio gyvenimo apraiškose. Tai: 1) religinės žinios ir įsitikinimai; 2) religinio tikėjimo išgyvenimas jausmais, emocijomis; 3) religinio tikėjimo paveiktas elgesys, veikla. Tikėjimas Dievą – krikščioniškojo religingumo pamatas (*Stumbra S.* Katalikiškojo religingumo raiškos ankstyvojoje jaunystėje ypatumai // SOTER. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2012. Nr. 43 (71). P. 117).
- ⁷ Bendrasis katechezės vadovas. Kaunas: Lietuvos katechetikos centras. 1998. P. 203–204.
- ⁸ Ten pat.
- ⁹ *Jovaiša L.* Apie tikėjimo ugdymą. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla. 2009; *Arama-vičiūtė V.* Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda. Vilnius: Gimtasis žodis. 2005; *Martišauskienė E.* Paauglių dvasingumas kaip pedagoginis reiškinys. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla. 2004; *Tijūnelienė O.* Jaunimo požiūris į dvasingumo ugdymą(si) globalinių iššūkių sąlygomis. Dvasinės vertybės žinių visuomenėje. Kaunas: Akademija. 2003; *Verbylaitė D.* Dvasingumas ir jo ugdymo(si) galimybės universitete. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla. 2006; *Trimakas K. A.* Asmenybės raida gyvenime. Kaunas: Marijonų talkininkų centro leidykla. 2002.
- ¹⁰ Benedict XVI praises the value of music. Vatikanas. 2010 m. balandžio 30 d. // www.zenit.org/article-29100?l=english. Žiūrėta 2012-08-12 [išversta mano – S. S.].
- ¹¹ Ten pat.

- ¹² Ten pat.
- ¹³ *Ratzinger J.* Opera omnia. Teologia liturgii. T. XI. Lublin: Wydawnictwo KUL. 2012; *Ratzinger J.* Benedicto XVI. Lodate Dio con arte. Sul canto e la musica. A cura di Carlo Carniato. Introduzione di Riccardo Muti. Venezia: Marcianum Press. 2010.
- ¹⁴ Tyrimas atliktas 2010 m. įvairių Lietuvos regionų 35-iose gimnazijose. Anketinėje apklausoje dalyvavo 1367 gimnazijų III klasių mokiniai.
- ¹⁵ *Stumbra.* Ten pat. P. 119–121.
- ¹⁶ *Stumbra S., Jareckaitė S.* Katalikų liaudiškojo pamaldumo praktikos kaip tautinio-religinio tapatumo raiškos dimensija // Tiltai. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla. 2011. Nr. 3 (56). P. 67.
- ¹⁷ Katalikų liaudiškojo pamaldumo raiškos objektas – Jėzus Kristus – kaip ugdomoji tikrovė, Jo kančia ir Prisikėlimas; pamaldumas Švč. Mergelei Marijai ir šventiesiems, užtarimo maldos mirusiesiems, religinės moralės normos. Atsižvelgiama į liturginių ir kalendorinių metų laikotarpius.
- ¹⁸ Taikytas Vilkoksono testas rodo, jog statistiškai reikšmingų skirtumų E pr. ir E pab. vertinimuose nėra ($p = 0,482$, t. y. $p > 0,05$).
- ¹⁹ Tyrimo duomenų analizei taikytas Vilkoksono testas rodo, jog statistiškai reikšmingų skirtumų E pr. ir E pab. vertinimuose nėra. Tačiau anksčiau pateikti duomenys išryškina religinės muzikos poveikio tiriamųjų katalikiškojo religingumo ugdymui(si) teigiamą vertinimo pokyčių tendenciją eksperimento metu.
- ²⁰ $p = 0,288$.
- ²¹ Taikytas Chi kvadrato (χ^2) kriterijus ir patikslintas Fisherio exact testas (mažoms imtims). Reikšmingi skirtumai paryškinti.
- ²² Taikytas Chi kvadrato (χ^2) kriterijus ir patikslintas Fisherio exact testas (mažoms imtims). Reikšmingi skirtumai paryškinti.
- ²³ Taikytas Vilkoksono testas. Kaip matyti, skirtumas nėra reikšmingas, bet pastebima teigiama vertinimo kaitos tendencija.
- ²⁴ Chi kvadrato (χ^2) kriterijaus patikslintas Fisherio exact testas (mažoms imtims) atskleidžia statistiškai reikšmingą pagerėjimą ($p = 0,041$).
- ²⁵ Fenomenologinio psichologinio tyrimo procedūrą A. Giorgi išplėtojo remdamasis vokiečių filosofo Edmundo Husserlio darbais. Fenomenologinio tyrimo objektas – tai mūsų patyrimo, sąmonės reiškiniai. Šio metodo paskirtis – suvokti tiriamą fenomeną, jo reikšmę tiriamajam išsamiau, negu jis buvo suvokiamas patyrimo metu.
- ²⁶ *Giorgi A.* Phenomenology and Psychological Research. Pittsburgh: Duquesne University Press. 2011.
- ²⁷ Teologinė refleksija suprantama kaip Dievo veiklos atspindys. Tai ryšys su Dievu.
- ²⁸ *Izard C. E.* Human emotions. New York: Plenum Press. 1977.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. *Aramavičiūtė V.* Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda. Vilnius: Gimtasis žodis. 2005.
2. Bažnytinė muzika. Enciklopedinis žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras. 2011.
3. Bendrasis katechezės vadovas. Kaunas: Lietuvos katechetikos centras. 1998.
4. Benedict XVI praises the value of music. Vatikanas. 2010 m. balandžio 30 d. // www.zenit.org/article-29100?l=english. Žiūrėta 2012-08-12.
5. *Dievo kulto ir sakramentų kongregacija.* Liaudiškojo pamaldumo ir liturgijos vadovas // Bažnyčios žinios. 2003. Nr. 11.
6. *Giorgi A.* Phenomenology and Psychological Research. Pittsburgh: Duquesne University Press. 2011.

7. *Izard C. E.* Human emotions. New York: Plenum Press. 1977.
8. *Jovaiša L.* Hodegetika. Vilnius: Agora. 2005.
9. *Martišauskienė E.* Paauglių dvasingumas kaip pedagoginis reiškinys. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla. 2004.
10. *Ratzinger J.* Benedicto XVI. Lodate Dio con arte. Sul canto e la musica. A cura di Carlo Carniato. Introductione di Riccardo Muti. Venezia: Marcianum Press. 2010.
11. *Ratzinger J.* Opera omnia. Teologia liturgii. T. XI. Lublin: Wydawnictwo KUL. 2012.
12. *Ratzinger Joseph (Benediktas XVI).* Liturgijos dvasia. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2012.
13. *Stumbra S.* Katalikiškojo religingumo raiškos ankstyvojoje jaunystėje ypatumai // SOTER. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2012. Nr. 43 (71).
14. *Stumbra S., Jareckaitė S.* Katalikų liaudiškojo pamaldumo praktikos kaip tautinio-religinio tapatumo raiškos dimensija // Tiltai. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla. 2011. Nr. 3 (56).
15. *Tijūnelienė O.* Jaunimo požiūris į dvasingumo ugdymą(si) globalinių iššūkių sąlygomis. Dvasinės vertybės žinių visuomenėje. Kaunas: Akademija. 2003.
16. *Trimakas K. A.* Asmenybės raida gyvenime. Kaunas: Marijonų talkininkų centro leidykla. 2002.
17. *Verbylaitė D.* Dvasingumas ir jo ugdymo(si) galimybės universitete. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla. 2006.

Gauta: 2013 01 22

Parengta spaudai: 2013 06 10

Saulius STUMBRA, Stanislava JARECKAITĖ

CATHOLIC RELIGIOUS EDUCATION IN EARLY YOUTH THROUGH THE MUSICAL EXPRESSION OF POPULAR PIETY

S u m m a r y

This research aims to demonstrate that Catholic popular piety and its musical expression (song, singing) is a real factor in education of catholic religiosity (further CR) in early adolescence that is actualized in gymnasium III grade in religion and music lessons through the integration of the module "Catholic popular piety" and by strengthening students' musical expression.

This article presents some major problems of this research and theoretical-methodological assumptions and presents Žemynos gymnasium teaching experiment that was conducted in 2010–2011 and its data revealing tested CR and changes in trends of education through popular piety musical expression (song, singing).

The study involved 25 students of III grade of gymnasium (12 girls and 13 boys). Research methods: questionnaires, essays, statistical and phenomenological data analysis, systematization, generalization.

The following theoretical-methodological issues and constructs are based on the scientific literature analysis such as: religiosity is understood as an influence of religion on human consciousness, human behaviour and its expression of religious life.

CR is a sum of personal social-psychological qualities that reveals through cognitive, emotional, identificational, conative and normative-evaluative levels.

Faith in God is a foundation of Christian religiosity. The influence of religious music on CR is identified through these functions: cognitive-perceptual, theological expression, emotional, aesthetic, communicative, ethical-moral.

The statistical analysis of quantitative research at the beginning and the end of the experiment (questionnaire method) reveals positive changes in expression of CR according to these features:

1. The position of the researched on the influence of religious music to CR (cognitive, normative-evaluative of CR levels); the influence of religious music to personal development of CR (cognitive, identificational, normative-evaluative, emotional, conative CR levels). Comparing the beginning and the end of the

experiment positive changes are noticed in all evaluations of religious music functions (cognitive, theological expression, emotional, aesthetic, communicative, moral);

2. Personal experience of the researched of Catholic popular piety expressed by hearing others sing and personal singing, emotional and value relationship with singing and their position towards the importance of Catholic popular piety to young people (cognitive, conative, identificational, emotional, normative-evaluative CR levels);

3. Position on the values that are important to the researched personally and common to all human beings promoted by Catholic popular piety (cognitive, normative-evaluative, identificational levels of CR). The most important to the participants of experiment are personal religious-moral values, followed by values that are common to all human beings, Christological values and religious-moral values;

4. Religious beliefs (identificational, normative-evaluative and cognitive levels of religiosity). The data of the end of the experiment reveals that number of the believers in God slightly increases – from 48.8 % at the beginning of the experiment up to 54.2 % at the end; there is a decrease of non-believers and those who have doubts.

The phenomenological analysis (essay method) of qualitative analysis of the data collected at the end of the experiment presents the changes and tendencies of CR according to time and age. The participants of the experiment reveal CR experience received during the pedagogical experiment through the following reflections: cognitive reflection (knowledge, comprehension, acquisition, evaluation, application), theological-identification reflection (personal relationship with God, identification with faith in God); emotional reflection (emotions, feelings, experiences), social-personal reflection (sense of community, self-acceptance and evaluation, etc.). These are positive changes of CR expression according to the following criteria:

1. The recognition of the importance of religious music through personal and religious experiences of singing. The majority of participants in their writings testify about emotional religious experience, in the second place – a theological-identification reflection, third – cognitive. The communicative aspect of singing comes forth and is important on personal self-esteem;

2. The importance of religious music and singing to personal maturity of religious faith. The vast majority of participants recognize a positive influence of singing to their religious faith. Therefore, it has an influence on religious changes;

3. Emotional experiences received during the public singing. It is easy to notice purposefulness of inner emotional experiences such as elation, proud, on the second place – communicative emotion, third – volitional action and novelty;

4. Evaluation of the integration of music and religious subjects. The vast majority of participants evaluate positively the integration of music and religious subjects primarily with emotional reflection, followed by a theological-identificational and cognitive;

5. The importance of religious experiences received during the experiment and its importance to the future. The vast majority of participants evaluated the experience positively: 8 essays on this aspect presented theological reflection, 6 essays recognized cognitive perspective to the future, 8 highlighted positive emotions which provide religious activities;

6. Conative CR structural component aspects are revealed. It is self-determination, quests, free will, desires to act and actions. Six participants received experience would use meaningfully, 4 would be interested to participate, 6 would remember the influence of the experiment. 3 participants remained neutral, they do not know or do not think that popular piety and its musical expression is an important factor in their life.

The phenomenological data analysis in this article reveals that the religious experience of the experiment described in the writings of participants is in line with our theoretical empirical model of CR and its structural components (cognitive, emotional, identificational, normative-value, conative) criteria of expression and its empirical features, as well as confirmed reliability by quantitative analysis of the collected data.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: katalikiškasis religingumas, ugdymas, liaudiškojo pamaldumo praktikos, ankstyvoji jaunystė, muzikinė raiška, giesmė, giedojimas.

KEY WORDS: Catholic religiosity, education, practices of popular piety, early youth, musical expression, song, singing.

Saulius STUMBRA – kunigas, Klaipėdos universiteto edukologijos mokslų doktorantas, religijos ir muzikos mokslų magistras, Muzikos teorijos ir istorijos katedros asistentas, Klaipėdos Kristaus Karaliaus parapijos vikaras, Telšių vyskupijos šv. Cecilijos bažnytinės muzikos draugijos dvasios tėvas, katalikų tikybos vyresnysis mokytojas. Moksliniai interesai: Katalikų Bažnyčios teologija, katalikiškoji etnomuzikologija ir edukologija. Adresas: Puodžių g. 23, 92125 Klaipėda. El. paštas saulius.stumbra@gmail.com.

Saulius STUMBRA – priest, Doctorate of Sciences in Education at Klaipėda university, Master of religious and music studies, assistant at Music theory and history department, Vicar of Klaipėda Christ the King parish, spiritual father at Telšiai diocese St. Cecilia Church Music Society, Catholic religious senior teacher. Research interests: theology of the Catholic Church, Catholic ethnomusicology and educology. Address: Puodžių g. 23, 92125 Klaipėda. E-mail: saulius.stumbra@gmail.com.

Stanislava JARECKAITĖ – socialinių mokslų (edukologijos) daktarė, Klaipėdos universiteto docentė. Moksliniai interesai: muzikinio ugdymo istorija, teorija, metodika, religinės muzikos pedagogika. Adresas: Šaulių g. 8-5, 92144 Klaipėda. Tel.: +370 612 44 213. El. paštas s.jareckaite@gmail.com.

Stanislava JARECKAITĖ – doctor of Social Sciences, associate professor; University of Klaipėda. Research interests: history, theory and methods of music education, religion music education. Address: Šaulių g. 8-5, 92144 Klaipėda. Tel.: +370 612 44 213. E-mail: s.jareckaite@gmail.com.